

Závěrečný projekt

1. Téma, úvod a cíle výzkumu.

Téma: Komparace přínosu chráněného bydlení u osob s lehkým a středně těžkým mentálním postižením

Po roce 1989 se mění přístup k osobám s mentálním postižením. Mimo jiné dochází i ke změnám v oblasti sociálních služeb. Vlivem atomizace vznikají místo velkých komplexů menší, flexibilnější zařízení. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách přináší kromě domovů pro osoby se zdravotním postižením nové služby sociální péče, mezi kterými je i chráněné bydlení. Chráněné bydlení je určeno jedincům, kteří jsou soběstačnější a nepotřebují trvalý dozor a trvalou pomoc jiné osoby. Klientům je zajištěno ubytování, stravování, pomoc v domácnosti a v dalších činnostech, které nejsou schopni samostatně vykonat. Díky chráněnému bydlení jsou jedinci s mentálním postižením více včleněni do intaktní společnosti (Matoušek, O. a kol. 2011). Ve své diplomové práci se budu zabývat tím, jak moc a v čem je přínosné chráněné bydlení u osob s lehkým mentálním postižením, jak se v důsledku pobytu v chráněném bydlení změnila jejich osobnost, jejich schopnosti, dovednosti a jejich soběstačnost. Tyto informace porovnam s informacemi o klientech se středně těžkým mentálním postižením. Budu porovnávat i potřebnou míru podpory u těchto stupňů mentálního postižení. Výzkum tedy poskytne náhled na rozdíly mezi lehkým a středně těžkým mentálním postižením jak z hlediska vlivu chráněného bydlení na osobnost a soběstačnost těchto klientů, tak z hlediska jejich každodenního života v této pobytové službě. Myslím, že bude velice zajímavé nahlédnout do života klientů chráněného bydlení a zjistit, jak tráví svůj volný čas, jaké činnosti zvládají sami a v jakých naopak potřebují pomoc asistenta apod.

Cílem výzkumu je posoudit, jak chráněné bydlení působí na osobnost a soběstačnost klientů s lehkým a středně těžkým mentálním postižením, tedy jakých pokroků klienti od příchodu do chráněného bydlení dosáhli a jak se změnila jejich osobnost a soběstačnost. Cílem je také porovnání lehkého a středně těžkého mentálního postižení v otázce bydlení, tedy jaký je rozdíl života v chráněném bydlení u těchto stupňů mentálního postižení. Součástí tohoto porovnání bude i popis života klientů v chráněném bydlení, díky kterému bude

umožněn náhled na jejich každodenní činnosti, trávení volného času, potřebnou míru podpory a další.

2. Hlavní výzkumná otázka a vedlejší výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak se změnila osobnost a soběstačnost klientů po příchodu do chráněného bydlení?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Jak rozdílný je pokrok u klientů s lehkým a středně těžkým mentálním postižením?
- Jak tráví klienti čas v chráněném bydlení?
- Jaký je rozdíl v potřebné míře podpory u jedinců s lehkým mentálním postižením a středně těžkým mentálním postižením?

3. Volba výzkumné strategie a zdůvodnění.

Pro svůj výzkum jsem si vybrala kvalitativní výzkumnou strategii, jelikož chci u vybraných osob popsat změny, které nastaly po příchodu do chráněného bydlení. Mimo jiné bych také chtěla přiblížit jejich každodenní život. To vše se mi podaří hlouběji prozkoumat a detailně popsat právě díky kvalitativnímu výzkumu.

4. Návrh metody sběru dat, představa o výzkumných jednotkách.

Výzkum proběhne pomocí případových studií klientů, díky kterým budu moci podrobně popsat život klientů v domově pro osoby se zdravotním postižením a v chráněném bydlení, jejich záliby, potřebnou míru podpory apod. Pro získávání dat si zvolím více metod, které mi tak poskytnou širší pohled na danou problematiku. Metodami, které použiji, budou analýza dokumentů o klientech, pozorování a rozhovory s klienty a pracovníky. Pomocí analýzy dokumentů se pokusím nastínit rozdíl mezi schopnostmi a samostatností klientů v domově pro osoby se zdravotním postižením a v chráněném bydlení. Získané informace doplním zúčastněným pozorováním klientů v chráněném bydlení a rozhovory s klienty v případě lehkého mentálního postižení a s pracovníky v případě středně těžkého mentálního postižení. Pozorování a rozhovory tedy doplní a rozvinou informace o samostatnosti klientů získané analýzou dokumentů a umožní také náhled na život v chráněném bydlení, trávení volného času, pracovní možnosti, možnosti partnerství a potřebnou míru podpory u klientů s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Cílovou skupinou budou 2 klienti s lehkým mentálním postižením a 2 klienti se středně těžkým mentálním postižením, kteří využívají chráněné bydlení. Jelikož jsem už v tomto chráněném bydlení psala svou bakalářskou práci, nebude problém se domluvit s pracovníky na další spolupráci. Výběr klientů bude závislý především na stupni mentálního postižení a dále na souhlasu opatrovníků se zařazením klienta do výzkumného šetření, se získáváním informací o něm a jejich zveřejňováním.

5. Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat.

Připravené otázky budou sloužit jako opora pro důležité informace, které chci zjistit. Při rozhovorech budu tyto otázky podle potřeby modifikovat, některé vynechám, případně doplním jiné, které z rozhovoru spontánně vyplynou.

Rozhovor s klienty (LMP):

1. Jak dlouho bydlíte v chráněném bydlení?
2. Jste zde spokojený/á? Pokud ne, proč? Co se vám nelíbí?
3. Jak se vám líbilo v domově pro osoby se zdravotním postižením?
4. Kde se vám líbí víc? Jste více spokojený/á?
5. Máte zde kamarády, přitele/přítelkyni?
6. A mimo chráněné bydlení? Máte kamarády, přitele/přítelkyni?
7. Jste v kontaktu se svou rodinou?
8. Pracujete někde? Pokud ano, kde? Jakou práci vykonáváte?
9. Jak trávíte volný čas?
10. Můžete si sám/sama zvolit, co budete dělat ve volném čase?
11. V jakých činnostech využíváte pomoc asistenta?
12. V dřívějším bydlení jste využíval/a pomoc asistenta více/stejně/méně?
13. Jste s pomocí asistentů spokojený/á? Pokud ne, proč?
14. Cítíte se zde samostatnější, svobodnější než dříve?
15. Co je tu jiné oproti domovu pro osoby se zdravotním postižením, že se tak cítíte?
16. Chtěl/a byste tu něco změnit? Pokud ano, co? A proč?

6. Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu.

První, na co jsem musela myslet po výběru tématu, ujasnění si cílů a výzkumných metod, bylo to, zda mi opatrovníci klientů poskytnout souhlas zařadit klienta do výzkumného

šetření, nahlížet do jeho dokumentací a uveřejnit tyto informace. Pokud by mi to u vybraného klienta nedovolili, musela bych hledat jiného. Dalším etickým problémem je pak zachování anonymity klientů.

Možným praktickým problémem by mohlo být zkreslení při pozorování, kdy by se přede mnou klienti mohli chovat jinak než běžně. Proto bych ráda udělala více pozorování a častěji chodila do chráněného bydlení, aby si na mě klienti zvykli a chovali se přirozeně. Z této myšlenky pak vyplývá i další problém, kterým je velká časová náročnost sběru dat a jejich analýza. Proto již teď musím počítat s tím, že si musím vyčlenit dostatek času.

7. *Záznam z prvního realizovaného rozhovoru.*

1. Jak dlouho bydlíte v chráněném bydlení?

„2 roky.“

- Pozn. Klientka se lehce ošívá na židli a pohrává si s rukama. Pravděpodobně bude trochu nervózní. Přesto se na mě usmívá a působí na mě vstřícným dojmem.

2. Jste zde spokojená?

„Jsem.“

3. Proč jste zde spokojená? S čím konkrétně?

„Mám tu pro sebe víc místa, můžu daleko víc věcí dělat sama, starat se sama o sebe.“

4. Jak se vám líbilo v domově pro osoby se zdravotním postižením?

„Jo, líbilo se mi tam.“

5. Co se vám tam líbilo?

„Měla jsem tam hodně kamarádů, hodně věcí jsme dělali spolu.“

- Pozn. Klientka to řekla spíše jako konstatování. Nezachytila jsem v jejím hlase lítost nebo nějaký smutek.

6. Kde se vám líbí víc? Jste více spokojený/á?

„Tady.“

7. A proč se Vám tu líbí víc?

„No, cítím se zde líp.“

8. Máte zde kamarády, přítele/přítelkyni?

„Tady mám 2 kamarádky. Jinak mám kamarády ještě z Oranžáku. S těma se vídám o víkendech, když máme společné výlety.“

- Pozn. „Oranžák“ - Oranžový dům je domov pro osoby se zdravotním postižením.

9. A přítele zde máte? V chráněném bydlení nebo i mimo chráněné bydlení?

„Nemám přítele.“

- Pozn. Při této otázce na mě působila klientka trochu sklíčeně. Při odpovědi se koukala do země a negativně zavrtěla hlavou. Usoudila jsem, že se jí o tom nechce mluvit a raději jsem se více nevyptávala. Chtěla bych se k tomuto tématu vrátit při pozorování a spontánních rozhovorech s klientkou, až se blíže seznámíme a bude ve mě mít důvěru.

10. Jste v kontaktu se svou rodinou?

„Jo, chodím k nim občas na návštěvy a občas chodí oni sem. Hodně se vídám se sestrou. Často za mnou chodí na návštěvy a povídá si se mnou, nebo chodíme na kafe, nebo na zmrzku. To je fajn.“

- Pozn. Při zmínce o sestře se klientka usmívala a bylo vidět, že má k sestře velmi kladný vztah.

11. Pracujete někde? Pokud ano, kde? Jakou práci vykonáváte?

„No dělám keramiku v Oranžáku a jezdím obsluhovat do dřevěnky.“

- Pozn. Dřevěnka je restaurace zřízená organizací Barevné domky, která zřizuje i Oranžový dům a chráněné bydlení.

12. Jak trávíte volný čas?

„Po práci jdu do bytu a tam společně třeba uklízíme, nebo žehlím, nebo připravujeme jídlo, jdem na nákup a tak. Pokud to všechno stíháme, tak koukáme na televizi, nebo jdeme ven se projít. O víkendech jezdíme na výlety, nebo děláme, co chceme.“

13. A co děláte o víkendech většinou vy?

„Já jezdím na výlety.“

14. Můžete si sám/sama zvolit, co budete dělat ve volném čase?

„Můžu, ale musíme splnit úklid a věci kolem domácnosti. Na tom se vždycky dohodneme, co je potřeba udělat a kdy se to udělá.“

15. V jakých činnostech využíváte pomoc asistenta?

„Všechno zvládáme sami, pokud by něco nešlo, tak si asistentce řekneme a ona nám pomůže. Spíš se s ní domlouváme, co je potřeba a plánujeme víkendy, co se bude dělat, jestli se někam pojedete a tak.“

16. V dřívějším bydlení jste využíval/a pomoc asistenta více/stejně/méně?

„Tak dřív byla asistentka s náma furt, jako v Oranžáku. Měla tam svoji kancelář a chodila mezi byty a pomáhala, kdo co potřeboval. Byla tam celý den, i noc. Tady jsme teď úplně sami a ona přijde jednou denně se domluvit, jestli je něco potřeba, jestli třeba potřebujeme pomoci s něčím.“

17. Jste s pomocí asistentů spokojená?

„Jsem. Vyhovuje mi to takhle.“

18. Cítíte se zde samostatnější, svobodnější než dříve?

„Je to jiný. Už je to spíš, jako když bydlíme sami.“

- Pozn. Při odpovědi se klientka usmívala a bylo vidět, že se jí myšlenka samostatného bydlení líbí, že je spokojená.

19. Chtěl/a byste tu něco změnit?

„Asi ne. Nic mě nenapadá.“

8. Námět k modifikaci výzkumného návrhu.

Některé otázky jsem při jejich přípravě nedostatečně formulovala a při prvním rozhovoru se ukázalo, že zavádějí k příliš krátkým, až jednoslovným odpovědím. To jsem při rozhovoru napravila otázkami doplňujícími, rozvíjejícími, aby byl rozhovor více popisný a abych zjistila potřebné informace. Připravené otázky sloužily spíše jako opora, abych neuhnula od podstatných bodů, které jsem chtěla zjistit, proto jsem při rozhovoru tyto otázky doplňovala, modifikovala apod. V diplomové práci bych chtěla lehce nastínit i otázku partnerství v chráněném bydlení a jak je k němu přistupováno klienty i pracovníky. Tuto otázku jsem zahrnuje do rozhovoru, ale spíše bude vhodné se o tomto tématu s klienty bavit, až mě lépe poznají při pozorování, kdy s nimi budu trávit více času, případně rozhovory provést až ke konci výzkumného šetření, kdy doufám, že mezi námi bude větší důvěra. Při prvním vstupu do terénu a při přípravě výzkumného návrhu jsem si také uvědomila, že

výzkum bude časově velmi náročný (pozorování a rozhovory), a proto si na něj budu muset vyčlenit více času, než jsem zprvu předpokládala.

9. Seznam relevantní literatury.

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. 150 s. ISBN 978-80-7315-161-4.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. 200 s. ISBN 978-80-262-0041-3.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0.

RADA, M. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce*. 1. vyd. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. 55 s. ISBN 80-239-9547-2

SONNENBERG, K.. *Wohnen und geistige Behinderung: Zufriedenheit und Selbstbestimmung in Wohneinrichtungen*. Hamburg: Diplomica, 2007. ISBN 978-3-8366-5237-7.

SUHRWEIER, H. *Geistige Behinderung: Psychologie, Pädagogik, Therapie*. Weinheim: Beltz, 2009. ISBN 978-3-407-57221-9

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VALENTA, M. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 349 s. ISBN 978-80-247-3829-1.

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. 443 s. ISBN 80-7320-063-5.

VANICKÝ, J. *Sexualita mentálně postižených: sborník materiálů z druhé celostátní konference konané ve dnech 11. - 12. prosince 2008*. Praha: Orfeus, 2009. 142 s. ISBN 978-80-903519-7-4.

Velmi pěkně zpracovaný projekt, přeji hodně zdaru při realizaci výzkumu, chtělo by to jen pár věcí upřesnit a dopilovat (což se asi bude dít hlavně v průběhu výzkumu, jak to tak bývá). Doporučuji jako inspiraci bc. práci na podobné téma (studentka Kristýna Vlasáková), práci jsem vedla a studentce se myslím dost povedla (také rozhovory s klienty s MP, žijícími v chráněném bydlení).